

feministiske tilnærminger som, i dialog med fenomenologien, understreker at våre erfaringer også er avhengige av en sosial og kulturell kontekst og som i analysen av dette søker å ta hensyn til menneskelig mangfold.

Gjennom disse diskusjonene vil du bli kjent med noen sentrale begreper og teoretiske bidrag om sinn og bevissthet.

12.1 Har vi fri vilje?

Som vi husker fra kapittel 11, antok forsvarerne av det mekanistiske natursynet at alt ved naturen kan forklares ut fra måten fysiske størrelser virker på hverandre. Alt kan forklares ut fra interaksjonen mellom slike størrelser og ut fra naturlovene som styrer denne interaksjonen. Disse naturlovene forklarer hvordan materie beveger seg og blir beveget av annen materie. Et slikt natursyn innebærer altså antagelsen om **determinisme**. Det betyr at alt som skjer kan forklares med henvisning til en spesifikk tidligere årsak.

Det er kanskje ikke vanskelig å akseptere en slik determinisme som vi finner i det mekanistiske natursynet når det gjelder å forklare bevegelsen til biljardkulen du treffer med køen, eller hva som skjer hvis en tallerken faller på gulvet mens du vasker opp. Selv flyvebanen til en møll som flyr mot kjøkkenlyset ditt, kan lett forstås ut fra fysiske egenskaper og partikler i bevegelse. Men hva med oss mennesker?

Vår intuitive opplevelse av at mennesket har fri vilje, synes å være i konflikt med en slik determinisme. Hvis alt som skjer i universet er bestemt av spesifikke forutgående årsaker, hvordan kan vi mennesker da noen gang handle fritt? Hvordan kan våre beslutninger

eller vår oppførsel telle som vår egen? Det er noe i oss som protesterer mot tanken om at vårt handlingsliv skulle være fullstendig underlagt de samme lovene om årsak og virkning som styrer bevegelsene til biljardkuler og møll. Samtidig er det vanskelig å forklare hvordan et slikt unntak skulle være mulig. Dette har i filosofien vært kjent som problemet med fri vilje.

Problemet er viktig fordi det har å gjøre med å være ansvarlig og å ha moralsk ansvar. Mange vil intuitivt anta at bare en person som står fritt til å handle på den ene eller andre måten, kan holdes ansvarlig for sin oppførsel. Argumentasjonsstrukturen kan vises som i diagram 45.

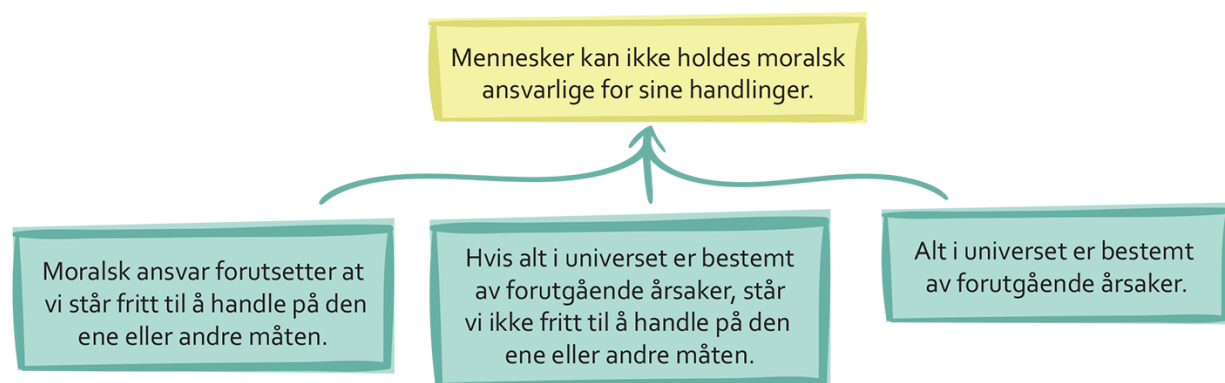

Diagram 45. Hvis alt er forutbestemt, hvordan kan vi da ha moralsk ansvar for handlingene våre?

Den britiske filosofen og matematikeren Thomas Hobbes (1588–1679) hadde imidlertid en forståelse av fri vilje som gjør at vi unngår problemet. Hobbes' teori om fri vilje er en tidlig versjon av det som kalles **kompatibilisme**. Dette synet ser fri vilje som forenlig med et deterministisk verdensbilde. Som alt annet er mennesker helt og holdent del av den fysiske virkeligheten og dermed styrt av naturlovene, tenkte Hobbes. For ham besto viljefriheten i at man kan